

Ubezpieczenia wobec wyzwań XXI

pod redakcją
Wandy Ronki-Chmielowiec

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2011

Recenzenci: Jerzy Handschke, Jan Monkiewicz, Kazimierz Ortyński, Wanda Sułkowska,
Włodzimierz Szkutnik, Tadeusz Szumlicz, Stanisław Wieteska

Redaktor Wydawnictwa: Elżbieta Kożuchowska

Redaktor techniczny: Barbara Łopusiewicz

Korektor: Barbara Cibis

Łamanie: Małgorzata Czupryńska

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna na stronie www.ibuk.pl

Streszczenia opublikowanych artykułów są dostępne w międzynarodowej bazie danych
The Central European Journal of Social Sciences and Humanities <http://cejsh.icm.edu.pl>
oraz w The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,
a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon [http://kangur.uek.krakow.pl/
bazy_ae/bazekon/nowy/index.php](http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php)

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się
na stronie internetowej Wydawnictwa
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2011

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695- 191-1

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk: Drukarnia TOTEM

Spis treści

Wstęp	11
Katarzyna Barczuk, Ewa Łukasik: Formy zabezpieczenia emerytalnego w wybranych krajach europejskich	13
Teresa H. Bednarczyk: Działalność sektora ubezpieczeniowego a wzrost gospodarczy.....	23
Anna Bera, Dariusz Pauch: Programy edukacyjne jako instrument zwiększania świadomości ubezpieczeniowej w zakresie przestępczości ubezpieczeniowej	31
Jacek Białek: Ocena grupowa w analizie Otwartych Funduszy Emerytalnych.....	40
Sylwia Bożek: Czynności monitorujące i kontrolne w procesie zarządzania ryzykiem w przedsiębiorstwie ubezpieczeniowym	51
Anna Celczyńska: Należności od ubezpieczających z umów ubezpieczenia OC posiadaczy pojazdów mechanicznych.....	60
Magdalena Chmielowiec-Lewczuk: Problemy kalkulacji kosztów zakładów ubezpieczeń na tle powiązań w grupach finansowych	68
Dominika Cichońska: Rola ubezpieczeń w zarządzaniu ryzykiem w zakładach opieki zdrowotnej.....	78
Krystyna Ciuman: Zakłady ubezpieczeń a inne instytucje pośrednictwa finansowego w Polsce w latach 2005–2009.....	87
Tadeusz Czernik: O pewnym sformułowaniu zagadnienia ruiny	94
Teresa Czerwińska: Uwarunkowania polityki dywidend spółek ubezpieczeniowych.....	106
Robert Dankiewicz: Determinanty rozwoju rynku ubezpieczeń kredytu kupieckiego w Polsce	116
Beata Dubiel: Ubezpieczeniowe aspekty ryzyka ekologicznego	126
Roman Garbiec: Ryzyko starości jako element konstruowania systemów emerytalnych w Unii Europejskiej	135
Waldemar Glabiszewski: Znaczenie innowacji technologicznych w działalności ubezpieczeniowej	146
Łukasz Gwizdała: Możliwości analizy systemów bonus-malus w świetle procesów Markowa.....	156
Magdalena Homa: Kalkulacja składki w inwestycyjnych ubezpieczeniach na życie typu unit-linked	168
Beata Jackowska: Charakterystyka wybranych metod wyrównywania tablic trwania życia – wnioski dla zastosowań aktuarialnych	179

Beata Jackowska, Tomasz Jurkiewicz, Ewa Wycinka: Grupowe ubezpieczenia na życie w sektorze MSP	190
Marietta Janowicz-Lomott: Produkty strukturyzowane w formie ubezpieczeń w Polsce.....	201
Anna Jędrzychowska, Ewa Poprawska: Próba zidentyfikowania czynników mających wpływ na wysokość składki przypisanej brutto w ubezpieczeniach komunikacyjnych w Polsce.....	213
Tomasz Jurkiewicz, Agnieszka Pobłocka: Ocena praktycznych metod szacowania rezerwy IBNR w ubezpieczeniach majątkowych	222
Piotr Kania: Specjalistyczne fundusze inwestycyjne otwarte jako forma zewnętrznego zarządzania ubezpieczeniowymi funduszami kapitałowymi zakładów ubezpieczeń na życie	232
Robert Kurek: Uprawnienia organów nadzoru w zakresie kontroli wypłacalności – ujęcie w Solvency II.....	241
Jacek Lisowski: Rola biegłego rewidenta w ocenie gospodarki finansowej ubezpieczyciela – unormowania prawne	250
Jerzy Łańcucki: Przesłanki i kierunki zmian w regulacjach dotyczących pośrednictwa ubezpieczeniowego	258
Krzysztof Łyskawa: Zagrożenie równowagi odszkodowania i szkody w obowiązkowych ubezpieczeniach mienia.....	267
Aleksandra Małek: Obowiązki banku jako ubezpieczającego w świetle Rekomendacji Dobrych Praktyk Bancassurance	277
Piotr Manikowski: Rynek ubezpieczeń w Polsce a cykle underwritingowe ..	286
Dorota Maśniak: Ubezpieczyciel jako główne ogniwo transgranicznego systemu ochrony ofiar wypadków drogowych	295
Artur Mikulec: Efektywność systemów emerytalnych krajów UE i EFTA w latach 2005–2008	305
Aniela Mikulska: Małe i średnie przedsiębiorstwa jako odbiorcy usług ubezpieczeniowych	316
Marek Monkiewicz: Jednolity rynek ubezpieczeniowy UE w warunkach globalnego kryzysu finansowego 2007–2009 – pomoc publiczna a wspólnotowe reguły konkurencji	325
Joanna Niżnik: Reforma systemów emerytalnych Ameryki Łacińskiej na przykładzie Chile i Argentyny	335
Magdalena Osak: Medyczne konto oszczędnościowe jako mechanizm finansowania ochrony zdrowia	344
Dorota Ostrowska: Kapitał międzynarodowy a dostęp do produktów ubezpieczeniowych strategicznych dla rozwoju gospodarki polskiej.....	352
Anna Ostrowska-Dankiewicz: Polisa strukturyzowana jako forma inwestycji alternatywnej na rynku polskim.....	362
Renata Pajewska-Kwaśny: Perspektywy rozwoju tradycyjnych i nowatorskich form sprzedaży ubezpieczeń w Polsce – cz. I	373

Monika Papież: Analiza przyczynowości na rynku ubezpieczeń życiowych w latach 2003–2010	383
Agnieszka Pawłowska: Ubezpieczenie <i>business interruption</i> w zarządzaniu ryzykiem przerw w działalności gospodarczej	394
Krzysztof Piasecki: Rozmyte zbiory probabilistyczne w rachunku aktuarnym	402
Piotr Pisarewicz: Rola funduszy inwestycyjnych w rozwoju programów emerytalnych w USA	409
Ryszard Pukała: Procesy integracyjne rynków ubezpieczeniowych krajów Europy Środkowej i Wschodniej	416
Małgorzata Rutkowska-Podolowska, Nina Szczygiel: Medical savings account as a funding mechanism for health	426
Grażyna Sordyl: Rola i działalność holenderskiego funduszu gwarancyjnego (College voor Zorgverzekeringen CVZ) w obszarze prywatnych ubezpieczeń zdrowotnych	435
Ewa Spigarska: Sprawozdanie finansowe zakładu ubezpieczeń a Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej w świetle wprowadzanych zmian	445
Elżbieta Izabela Szczepankiewicz, Maria Kiedrowska: Organizacja audytu wewnętrznego w zakładach ubezpieczeń w świetle <i>Solvency II</i> oraz standardów audytu	454
Anna Szkarłat-Koszalka: Instrumenty systemu rachunkowości a kontrola bezpieczeństwa finansowego ubezpieczyciela	463
Tomasz Szkutnik: Funkcje łączące w agregacji ryzyka ubezpieczyciela	472
Włodzimierz Szkutnik: Ryzyko uruchomienia rezerw katastroficznych	483
Anna Szymańska: Czynniki determinujące wybór ubezpieczyciela na rynku ubezpieczeń komunikacyjnych OC	494
Ilona Tomaszewska: Perspektywy rozwoju tradycyjnych i nowatorskich form sprzedaży ubezpieczeń w Polsce – cz. II	507
Damian Walczak, Agnieszka Żołądkiewicz: Świadomość ubezpieczeniowa oraz skłonność do ryzyka studentów	515
Stanisław Wanat: Modelowanie zależności w kontekście agregacji kapitałowych wymogów wypłacalności w <i>Solvency II</i>	525
Stanisław Wieteska: Adaptacja zakładów ubezpieczeń majątkowych do likwidacji skutków efektu cieplarnianego na terenie Polski	537
Ewa Wycinka, Mirosław Szreder: Statystyczna ocena wpływu przekraczania prędkości na liczbę wypadków drogowych w Polsce	547

Summaries

Katarzyna Barczuk, Ewa Łukasik: Forms of retirement security in selected European countries	22
Teresa H. Bednarczyk: The activity of insurance sector vs. economic growth.....	30
Anna Bera, Dariusz Pauch: Educational programs as an instrument to increase awareness of the crime of insurance cover	39
Jacek Bialek: Group evaluation of open pension funds	50
Sylvia Bożek: Monitoring and control activities in the risk management process of an insurance company.....	59
Anna Celczyńska: Accounts receivable from motor vehicle owners insured under third party insurance agreements	67
Magdalena Chmielowiec-Lewczuk: Problems of cost calculation of insurance companies against the background of connections in financial groups .	77
Dominika Cichońska: The role of insurance in risk management in health care facilities	86
Krystyna Ciuman: Insurance companies versus other financial intermediaries in Poland in the years 2005–2009.....	93
Tadeusz Czernik: An alternative formulation of ruin problem.....	105
Teresa Czerwińska: Determinants of the dividend policy in the insurance companies	115
Robert Dankiewicz: Determinants of development of trade credit insurance market in Poland	125
Beata Dubiel: Insurance aspects of ecological risk	134
Roman Garbiec: The risk of old age as the component of constructing the pension systems in the European Union	145
Waldemar Glabiszewski: The importance of technological innovations in the insurance sector.....	155
Łukasz Gwizdała: The capabilities of analyzing bonus-malus systems in the light of Markov processes	167
Magdalena Homa: Correct calculation of net premium in unit-linked investment insurance	178
Beata Jackowska: Characterization of selected methods of the graduation of life tables in the perspective of their actuarial applications	189
Beata Jackowska, Tomasz Jurkiewicz, Ewa Wycinka: Group life insurance in the SME sector.....	200
Marietta Janowicz-Lomott: Structured products in the form of insurance in Poland	212
Anna Jędrzychowska, Ewa Poprawska: An attempt to identify the factors having influence on the gross written premium in motor insurance in Poland	221

Tomasz Jurkiewicz, Agnieszka Poblocka: Evaluation of practical methods of estimation of incurred but not reported reserves in non-life insurance..	231
Piotr Kania: Specialized open-end investment funds as an external management form of investment funds of life insurance companies.....	240
Robert Kurek: Powers of supervision authorities regarding solvency control – Solvency II perspective.....	249
Jacek Lisowski: The role of the auditor in assessing the financial management of the insurer – legal norms	257
Jerzy Łańcucki: Regulations on insurance mediation – stressing premises and directions of change	266
Krzysztof Łyskawa: Threat of compensation balance and damages in compulsory property insurance	276
Aleksandra Malek: Duties of a bank acting as an coverage buying entity in the context of Recommendations on the Bankassurance Activity.....	285
Piotr Manikowski: The insurance market in Poland and underwriting cycles	294
Dorota Maśniak: Insurer as a major link in a cross-border system for protection of victims of road accidents – the role of co-operation of private and public entities.....	304
Artur Mikulec: Effectiveness of pension systems in EU and EFTA countries in the years 2005–2008.....	315
Aniela Mikulska: Small and medium-sized companies as recipients of insurance services	324
Marek Monkiewicz: Single insurance market in the EU and global financial crisis 2007–2009 – public intervention and Community competition rules.....	334
Joanna Niżnik: The reform of pension systems in Latin America. The Chilean and Argentinean models.....	343
Magdalena Osak: Medical savings account as a funding mechanism of health care.....	351
Dorota Ostrowska: The access to the insurance products strategic for the development of Polish economy in reference to the international capital..	361
Anna Ostrowska-Dankiewicz: Structured policy as a form of alternative investment on Polish market.....	372
Renata Pajewska-Kwaśny: Prospects of development of traditional and innovative forms of insurance sales in Poland – part I.....	382
Monika Papież: Causality analysis on the life insurance market in the period 2003–2010	393
Agnieszka Pawłowska: Business interruption insurance implementation in risk management for interrupted activities	401
Krzysztof Piasecki: Probabilistic fuzzy sets in the actuarial calculation	408
Piotr Pisarewicz: Mutual funds role in retirement programs' development in the USA.....	415

Ryszard Pukała: Integration processes of insurance markets in Middle and Eastern Europe.....	425
Małgorzata Rutkowska-Podolowska, Nina Szczygiel: Medyczne konto oszczędnościowe jako mechanizm finansowania ochrony zdrowia	434
Grażyna Sordyl: The Role and Activity of the Dutch Guarantee Fund (College voor Zorgverzekeringen CVZ) in the area of private health insurance	444
Ewa Spigarska: Financial statement of insurance company vs. International Standards of Financial Reporting in the light of changes.....	453
Elżbieta Izabela Szczepankiewicz, Maria Kiedrowska: Organization of internal auditing in insurance companies in the light of Solvency II and audit standards	462
Anna Szkarłat-Koszalka: Instruments of accounting system vs. control of financial security of an insurer.....	471
Tomasz Szkutnik: Copula functions in the aggregation of insurer risk	482
Włodzimierz Szkutnik: The risk of using catastrophic reserves	493
Anna Szymańska: Factors determining the choice of the insurer on the CR automobile insurance market.....	506
Iłona Tomaszewska: Prospects of development of traditional and innovative forms of insurance sales in Poland – part II	513
Damian Walczak, Agnieszka Żołądkiewicz: Students' insurance awareness and risk seeking	524
Stanisław Wanat: Modeling of dependencies in the context of the aggregation of solvency capital requirements in Solvency II	536
Stanisław Wieteska: Property insurance companies adaptation process to reduce the impact of greenhouse effect in Poland	546
Ewa Wycinka, Mirosław Szreder: Statistical analysis of speeding as a factor affecting car accidents in Poland	556

Damian Walczak, Agnieszka Żołądkiewicz

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

ŚWIADOMOŚĆ UBEZPIECZENIOWA ORAZ SKŁONNOŚĆ DO RYZYKA STUDENTÓW*

Streszczenie: Artykuł przedstawia teoretyczne oraz praktyczne zagadnienia dotyczące świadomości ubezpieczeniowej. Na podstawie przeprowadzonych badań można stwierdzić, że świadomość ubezpieczeniowa studentów jest bardzo niska. Można to poprawić wyłącznie poprzez szeroko rozumianą edukację ubezpieczeniową. Rozwój rynku ubezpieczeniowego jest uzależniony od podwyższenia poziomu świadomości ubezpieczeniowej, gdyż to osoby o wysokiej świadomości są głównie klientami firm ubezpieczeniowych.

Słowa kluczowe: świadomość ubezpieczeniowa, skłonność do ryzyka.

1. Wstęp

Ubezpieczenia są specyficzną grupą produktów dostępnych na rynku finansowym. Po pierwsze, aby sprawować swą funkcję ochronną we właściwy sposób, wymagają od osób nimi objętych określonej wiedzy. Po drugie, bardzo często nabycie ubezpieczenia rozumiane jest przez osoby nimi zabezpieczone jako wydatek niepociągający za sobą jakichkolwiek korzyści, wręcz przeciwnie, przeważnie traktowane jest jako przykry obowiązek. Po trzecie, większość obywateli nie zwraca szczególnej uwagi na typowe ryzyka ubezpieczeniowe, np. utrata życia, zdrowia lub majątku. Wymienione zachowania są typowe dla osób charakteryzujących się niską świadomością ubezpieczeniową [Majewski 2009, s. 135].

Tymczasem wysoki poziom świadomości ubezpieczeniowej jest niezbędny przy planowaniu przez potencjalnych klientów długofalowej, wielopłaszczyznowej ochrony ubezpieczeniowej [Majewski 2009, s. 135; Przybytniowski 2007, s. 112].

Artykuł został podzielony na dwie części. W pierwszej znajdują się podstawy terminologiczne w zakresie pojęcia „świadomość ubezpieczeniowa”, natomiast w drugiej przedstawiono wyniki badań na temat świadomości ubezpieczeniowej i skłonności do ryzyka wśród studentów.

* Publikacja dofinansowana z indywidualnego grantu wydziałowego Damiana Walczaka, przyznanego na Wydziale Nauk Ekonomicznych i Zarządzania UMK.

Badanie, którego wyniki przedstawia niniejsze opracowanie, zostało przeprowadzone metodą ankiety bezpośredniej wśród studentów Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu w marcu–maju 2011 r. Udział wzięło w nim 881 studentów ze wszystkich 16 wydziałów UMK. Próbę dobrano w sposób celowy. Z każdego wydziału wylosowano jeden kierunek studiów, a kwestionariusz ankiety rozdano na wykładzie studentom I stopnia (wyłącznie I rok) oraz studentom II stopnia (wyłącznie I rok – ewentualnie IV rok I stopnia, np. kierunek lekarski)¹.

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie poziomu świadomości ubezpieczeniowej studentów w aspekcie rozwoju polskiego rynku ubezpieczeniowego.

2. Istota świadomości ubezpieczeniowej

Świadomość ubezpieczeniową można definiować jako określony, ale zarazem zmienny w czasie stan intelektualny jednostek oraz społeczeństwa, który wynika z poziomu znajomości, rozumienia oraz racjonalnego wartościowania faktów, a także zdarzeń zachodzących na rynku ubezpieczeniowym [Pazio, Formanowska 2002, s. 42].

Rzecznik ubezpieczonych Stanisław Rogowski w trakcie swojego wykładu pt. „Świadomość ubezpieczeniowa jako warunek właściwego funkcjonowania rynku ubezpieczeniowego” zdefiniował świadomość ubezpieczeniową jako świadomość swojej roli na rynku ubezpieczeniowym, swoich zadań i swoich celów. Świadomość tę determinuje wiedza, doświadczenie oraz cele każdego ubezpieczonego [*Wykład...* 2000].

W literaturze można również wskazać wiele innych definicji świadomości ubezpieczeniowej. Jednakże wszystkie odnoszą się do jej znaczenia w społeczeństwie oraz wieloletniego kształtowania odpowiednich postaw w tym zakresie [Sułkowska (red.) 2000, s. 72]:

- świadomość ubezpieczeniowa jest wartością społeczną decydującą o wielkości, zakresie i strukturze aktualnego oraz potencjalnego rynku różnych dóbr oraz usług,
- świadomość ubezpieczeniowa jest złożoną kategorią ukształtowaną w długich horyzontach czasowych,
- świadomość ubezpieczeniowa jest wielkością względnie stałą, a jej zmiany wymagają wieloletnich, systematycznych oraz skoordynowanych działań,
- świadomość ubezpieczeniowa jest jednym z kilku zasadniczych wyznaczników poziomu intelektualnego oraz rozwoju cywilizacyjnego jednostek, grup społecznych i całego społeczeństwa.

Niestety, m.in. poprzez następujące czynniki niski poziom świadomości ubezpieczeniowej przekłada się na rozwój całego rynku ubezpieczeniowego [Hryszko 2002, s. 103; Rogowski, Wolińska 1999, s. 36; Rogowski, Policha 2000, s. 39; Przybytnowski 2007, s. 112]:

¹ Ograniczeniem była liczebność studentów na wylosowanym kierunku (np. na fizyce technicznej na drugim stopniu jest jeden student), a także liczba osób uczestniczących w wykładzie.

- niezrozumienie roli i istoty ubezpieczeń w życiu oraz działaniach jednostki i grup, szczególnie w zakresie funkcji ochrony ubezpieczeniowej,
- niedostateczne zrozumienie i rozróżnienie poszczególnych ryzyk i produktów,
- brak umiejętności stosownych zachowań w różnych stadiach stosunku ubezpieczeniowego,
- brak dostatecznej edukacji w zakresie ubezpieczeń i prawa ubezpieczeniowego,
- brak zapoznawania się osób ubezpieczonych z treścią ogólnych warunków ubezpieczeń (OWU),
- nieznaczące i pobieżne prezentowanie problematyki ubezpieczeniowej w środkach masowego przekazu,
- nierzetelna reklama i wprowadzająca w błąd informacja²,
- znikome zainteresowanie publikacjami dotyczącymi ubezpieczeń.

Jak wskazano, poziom świadomości ubezpieczeniowej społeczeństwa jest uzależniony od wielu czynników. Celem podwyższenia poziomu świadomości ubezpieczeniowej w każdym społeczeństwie należy zwrócić szczególną uwagę na pewne jej elementy, do których głównie zalicza się pięć zakresów wiedzy oraz umiejętności dotyczących [Szumlicz 2006, s. 21]:

- kategorii ryzyka,
- funkcji ochronnej ubezpieczenia,
- wspólnoty ryzyka,
- ogólnych warunków ubezpieczenia,
- doubezpieczenia.

Po pierwsze, pierwotnym warunkiem wzrostu poziomu świadomości ubezpieczeniowej jest przede wszystkim uświadomienie sobie kategorii ryzyka. Niestety w Polsce wciąż powszechne jest niedostrzeganie niektórych ryzyk, np. ryzyka odpowiedzialności cywilnej w życiu prywatnym [Szumlicz 2006, s. 21–22].

Kolejną ważną cechą, która może mieć wpływ na poziom świadomości ubezpieczeniowej, jest zrozumienie istoty funkcji ochronnej ubezpieczeń. Funkcja ta wielu osobom kojarzy się zapewne jedynie z wypłatą świadczeń, ograniczając ubezpieczenia wyłącznie do funkcji kompensacyjnej. Jednak sprowadzenie ich wyłącznie do tej roli jest pewnym skrótem, podkreślającym jedynie ostateczną treść usługi ubezpieczenia. Usługa ubezpieczeniowa bowiem, rozważana przez pryzmat funkcji ochronnej, sprowadza się do sprzedaży ochrony ubezpieczeniowej, co oznacza przejęcie przez zakład ubezpieczeń materialnych oraz niematerialnych skutków będących konsekwencją zaistnienia zdarzeń losowych objętych umową ubezpieczenia [Świtalska 2003, s. 2–3; Sangowski (red.) 1998, s. 49; Hodyniak 2002, s. 65].

² W ostatnim okresie zaufanie do rynku ubezpieczeniowego zmniejszyły reklamy wybranych firm ubezpieczeniowych, które posłużyły się zwrotami wpływającymi na postrzeganie całej branży: „Twój ubezpieczyciel rąbie Cię na stawkach OC i AC”, „Może więc warto pożegnać agenta i nie płacić jego prowizji?”. Firmy te, zapewne chcąc poprawić swój wizerunek, mogły spowodować obniżenie dynamiki rozwoju całego rynku.

Zrozumienie zasad funkcjonowania ubezpieczeniowej wspólnoty ryzyka stanowi kolejny element wiedzy ubezpieczeniowej, powiązanej ze świadomością ubezpieczeniową. Ubezpieczenie polega zarówno na zorganizowaniu, jak i odpowiedniej obsłudze ubezpieczeniowej wspólnoty ryzyka. W sytuacji bowiem zaistnienia wypadku ubezpieczeniowego to istnienie tej wspólnoty umożliwia rozłożenie strat na wielu jej członków, poprzez transfer ryzyka do wspólnej puli. W takiej sytuacji mówi się o „solidaryzmie ryzyka” oraz o swoistej „redystrybucji losowej”. Jednakże takie myślenie odnoszące się do wspólnoty ryzyka nie znajduje należytego wyeksponowania w społeczeństwie i często można od osób ubezpieczonych zgłaszających szkodę usłyszeć stwierdzenie: „chcę tylko odebrać moje składki” [Szumlicz 2006, s. 22; Hodyniak 2002, s. 55–56].

Dodatkowo, oprócz powyższych cech odnoszących się do usługi ubezpieczeniowej, umowa ubezpieczeniowa jest umową zawieraną przez przystąpienie, a więc umową adhezyjną. Taki rodzaj umowy charakteryzuje się tym, że jedna ze stron – ubezpieczający – przystępuje do umowy oferowanej przez drugą stronę – zakład ubezpieczeń. Przeczytanie i zrozumienie ogólnych warunków ubezpieczenia, przed zawarciem umowy, ma istotne znaczenie dla subiektywnego poczucia realnej ochrony ubezpieczeniowej. W rzeczywistości większość ubezpieczonych nie czyta OWU, polegając głównie na tym, co ma do powiedzenia agent ubezpieczeniowy. Jednak to wyłącznie osoby czytające i rozumiejące OWU mogą w racjonalny sposób dokonać wyboru właściwego produktu ubezpieczeniowego [Szumlicz 2006, s. 22–23; Łabno 2009, s. 79].

Poziom świadomości ubezpieczeniowej uzależniony jest również od zrozumienia filozofii doubezpieczenia, czyli dodatkowej ochrony ubezpieczeniowej, która może zagwarantować obywatelom podwyższony poziom zabezpieczenia społecznego. Wykupienie dodatkowego ubezpieczenia w głównej mierze zależy od uświadomienia przez gospodarstwo domowe konieczności zapewnienia sobie dodatkowej ochrony ubezpieczeniowej, od poziomu świadomości ubezpieczeniowej członków rodziny oraz od uzyskiwanych przez nich dochodów [Szumlicz 2004, s. 612–614].

3. Świadomość ubezpieczeniowa wśród studentów – wyniki badań

Wśród ankietowanych studentów 526 było studentami I stopnia, a 355 II stopnia (ewentualnie IV roku). Ze względu na specyfikę uczelni większość ankietowanych stanowiły kobiety – 612, mężczyzn było 256 (13 osób nie udzieliło odpowiedzi).

Na samym początku warto określić skłonność studentów do ryzyka. Oczywiście zgodnie z przewidywaniami, po pierwsze, więcej osób decyduje się ryzykować w przypadku wcześniejszego pozytywnego bodźca (wygrali 100 zł), natomiast w przypadku wcześniejszego negatywnego bodźca (przegrana) zdecydowana większość okazuje awersję do ryzyka i odstepuje od gry (tab. 1, 2) [Czapiński 2010, s. 43].

Po drugie, warto wskazać, że również zgodnie z wcześniejszymi badaniami, zdecydowanie większą awersją do ryzyka odznaczają się studentki³. Wynika to zapewne z biologicznych i ewolucyjnych uwarunkowań kobiet, które jako przyszłe matki posiadają m.in. wyższy poziom enzymów monoaminooksydazy hamujących uczucie „szukania czegoś nowego”⁴.

Tabela 1. Skłonność do ryzyka studentów poprzedzona pozytywnym bodźcem

Wyszczególnienie		Płeć		Ogółem
		kobieta	mężczyzna	
Właśnie wygrałeś na loterii 100 zł. Czy zaryzykujesz i postawisz je znów, aby wygrać następne 100 zł?	Tak	178	103	281
	Nie	431	152	583
Ogółem		609	255	864

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 2. Skłonność do ryzyka studentów poprzedzona negatywnym bodźcem

Wyszczególnienie		Płeć		Ogółem
		kobieta	mężczyzna	
Właśnie przegrałeś na loterii 100 zł. Czy zaryzykujesz następne 100 zł, aby się odegrać?	Tak	45	59	104
	Nie	565	196	761
Ogółem		610	255	865

Źródło: opracowanie własne.

Jak pokazują przeprowadzone badania, studenci najbardziej obawiają się śmiertelnej choroby oraz niepełnosprawności. Uzyskane wyniki zdecydowanie wskazują na skłonność do ryzykowania przez studentów w zakresie posiadanego majątku. Zapewne może wynikać to z niewielkich zasobów przez nich zgromadzonych⁵ (tab. 3).

Warto zauważyć, że poziom obaw przed określonymi ryzykami jest znaczny, niestety najczęściej nie jest to powiązane z zakupem lub z zapoznaniem się z określonym produktem ubezpieczeniowym dotyczącym wybranego ryzyka.

³ Na podstawie testu chi-kwadrat można stwierdzić istotny związek pomiędzy skłonnością do ryzyka a płcią (dla pytania o kontynuację gry w przypadku wcześniejszej wygranej $\chi^2 = 10,208 > \chi^2_{df,\alpha} = 3,841$, natomiast dla pytania o kontynuację gry w przypadku wcześniejszej przegranej $\chi^2 = 42,227 > \chi^2_{df,\alpha} = 3,841$). Wyliczone χ^2 jest większe od wartości krytycznej $\chi^2_{df,\alpha}$ (dla df stopni i poziomu istotności $\alpha = 0,05$), możemy więc odrzucić H_0 i sądzić, że cechy są zależne.

⁴ Szerzej o awersji kobiet do ryzyka w: [Anbar, Eker 2010, s. 506–508; Jianakoplos, Bernasek 1998, s. 620–630].

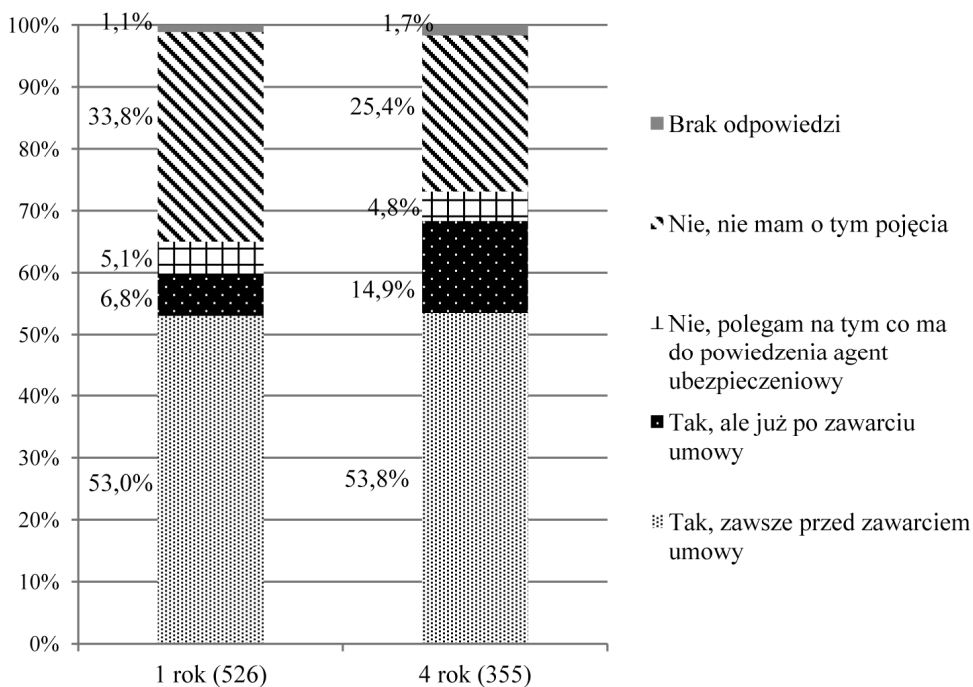
⁵ Na podstawie przeprowadzonych badań można stwierdzić, że respondenci, którzy są bardziej skłonni do ryzyka (tab. 1, 2), w mniejszym stopniu obawiają się poszczególnych ryzyk (tab. 3).

Tabela 3. Zestawienie odpowiedzi na pytanie „Czego bardziej się obawiasz?”

Wyszczególnienie	1 (najmniej)	2	3	4	5 (najbardziej)	Średnia
Pożar	215	232	228	111	82	2,55
Przewlekła choroba	71	124	170	239	265	3,58
Niepełnosprawność	72	98	143	175	377	3,79
Wypadek samochodowy	90	121	221	232	205	3,39
Śmiertelna choroba	82	94	128	143	418	3,83
Włamanie do mieszkania	225	228	240	126	49	2,48
Kradzież	232	204	215	134	86	2,58

Źródło: opracowanie własne.

Racjonalny wybór produktu ubezpieczeniowego jest uzależniony od poznania oferty ubezpieczeniowej i jej zrozumienia. Jednak, jak wynika z przeprowadzonych badań, duża część studentów nie czyta OWU lub czyni to, ale już po zawarciu ubezpieczenia (rys. 1).

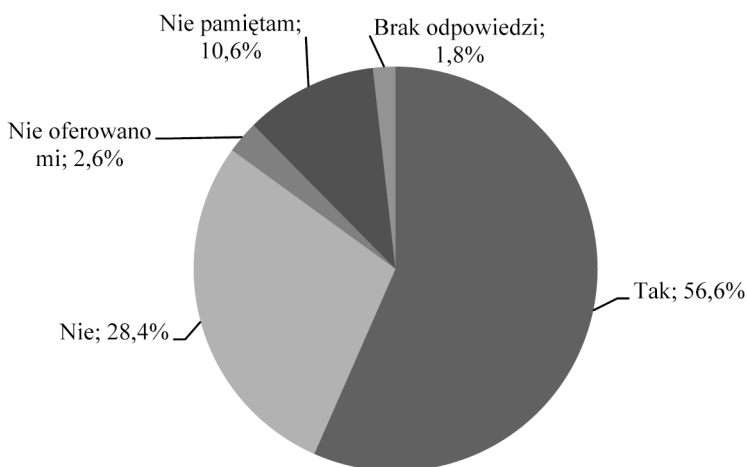

Rys. 1. Zestawienie odpowiedzi na pytanie „Czy czytasz lub kiedykolwiek czytałeś/aś ogólne warunki umowy ubezpieczenia?”

Źródło: opracowanie własne.

W zakresie zapoznania się z ofertą ubezpieczeniową warto wskazać na niewielki, aczkolwiek wzrastający, wraz z kontynuacją nauki na studiach, poziom świadomości ubezpieczeniowej.

Okolo 56,6 studentów wykupiło ubezpieczenia następstw nieszczęśliwych wypadków na swojej uczelni⁶. W tym miejscu należy podkreślić, że 10,6% studentów nie pamiętało, czy skorzystało z możliwości zakupu tego ubezpieczenia, a 2,6% twierdzi, że takiego ubezpieczenia im nie oferowano⁷ (rys. 2).

Rys. 2. Zestawienie odpowiedzi na pytanie „Czy wykupiłeś ubezpieczenie NNW na uczelni?”

Źródło: opracowanie własne ($N = 881$).

Jak wskazano, 10,6% respondentów nie pamięta, czy posiada ubezpieczenie NNW na swej uczelni. W związku z tym również odpowiedź na pytanie dotyczące sumy ubezpieczenia nie jest zadowalająca. Zaledwie 68 osób (z 499, które zadeklarowały, że posiadają ubezpieczenie NNW na uczelni) podało dobrą sumę ubezpieczenia (21 z pierwszego roku; 47 z IV roku), natomiast złą odpowiedź 325 studentów (209; 116), aż 106 studentów nie udzieliło żadnej odpowiedzi (64; 42).

Bardzo istotne jest, że na podstawie testu chi-kwadrat, przy istotności $\alpha = 0,05$, można stwierdzić istotny związek pomiędzy wiedzą o sumie ubezpieczenia a rokiem studiów ($\chi^2 = 26,075 > \chi^2_{df,\alpha} = 5,991$). Podnoszenie wiedzy, bez względu na kierunek studiów, oddziałuje pozytywnie na poziom świadomości ubezpieczeniowej.

⁶ Jak wskazuje prof. Jerzy Łańcucki, istotny wpływ na popyt na usługę ubezpieczeniową ma nie tyle dostępność do niej, ile wiedza na temat istoty i mechanizmu jej funkcjonowania [Łańcucki 2010, s. 10].

⁷ Warto podkreślić, że badanie było przeprowadzane w marcu–maju 2011, natomiast ubezpieczenie było im oferowane w październiku 2010 r., czyli 5–7 miesięcy wcześniej.

Niestety, prawdopodobny niski poziom świadomości ubezpieczeniowej wynika z utartych wśród polskiego społeczeństwa stereotypów działalności zakładów ubezpieczeniowych.

Większość ankietowanych uznała, że zakłady ubezpieczeń czynią pewne problemy z wypłatą odszkodowań, działają wolno lub stosują „kruczki prawne”, aby nie wypłacić należnego świadczenia (tab. 4).

Tabela 4. Zestawienie odpowiedzi na pytanie „Jak oceniasz świadczenia/odszkodowania wypłacane przez Zakłady Ubezpieczeń?”

Wyszczególnienie	Liczba odpowiedzi
Działają sprawnie i zawsze wszystko jest gotowe na czas	72
Robią w większości wypadków duże problemy z wypłatą	273
Działają wolno i często zaniżają prawdziwą wartość	398
W większości wypadków w ogóle ich nie wypłacają, stosując „kruczki prawne”	86
Brak odpowiedzi	52
Ogółem	881

Źródło: opracowanie własne.

Ankietowani to osoby młode, w większości sami osobiście nie zetknęli się w swym życiu z procesem likwidacji szkody. Niestety, ich pogląd na temat funkcjonowania zakładów ubezpieczeń odzwierciedla negatywną, w tym zakresie, opinię polskiego społeczeństwa⁸.

Właśnie m.in. zmiana wizerunku ubezpieczycieli może odmienić rynek i spowodować zwiększenie zaufania do ochrony ubezpieczeniowej.

4. Podsumowanie

Podsumowując, można stwierdzić, że to studenci (również ci objęci badaniem) powinni świecić przykładem w zakresie wiedzy i świadomości ubezpieczeniowej. Tymczasem, podobnie jak inni klienci firm ubezpieczeniowych, choć sami nie dysponują wiedzą o posiadanym ubezpieczeniu, to odnoszą się krytycznie do funkcjonowania tychże firm.

Jeżeli nie uda się odpowiednio zorganizowanymi i skorelowanymi działaniami, m.in. szkół wszystkich szczebli, zakładów ubezpieczeń, Polskiej Izby Ubezpieczeń itp., zwiększyć poziomu świadomości ubezpieczeniowej, to niestety, nie uda się także w pełni rozwinąć polskiego rynku ubezpieczeń.

⁸ W badaniu przeprowadzonym na zlecenie Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów 77,8% respondentów zgadza się z twierdzeniem: „firmy ubezpieczeniowe chcą na nas zarobić, a jak przychodzi co do czego, to są kłopoty z wypłaceniem odszkodowań” [Badanie... 2004, s. 3].

W pierwszej kolejności należy wszystkie wspomniane instytucje i organizacje przekonać do podjęcia takich działań. Powinno się bowiem zmierzać do zwiększenia przypisu składki poprzez promowanie ochrony ubezpieczeniowej, a nie opierać rozwój rynku na doraźnych działaniach poszczególnych ubezpieczycieli, często krytykujących swą konkurencję.

Ubezpieczenia są prawdopodobnie jednym z największych wynalazków człowieka, jednak nie potrafimy z nich korzystać w odpowiedni sposób. Jak wskazano bowiem w artykule, jest jeszcze dużo do nadrobienia w zakresie wszystkich elementów świadomości ubezpieczeniowej.

Literatura

- Anbar A., Eker M. [2010], *An empirical investigation for determining of the relation between personal financial risk tolerance and demographic characteristic*, "Ege Academic Review", no. 10.
- Badanie „Opinia publiczna na temat ubezpieczeń” przeprowadzone przez CBOS na zlecenie UOKiK w 2004 r., <http://www.uokik.gov.pl> [24.05.2011].
- Czapiński J. [2010], *Między racjonalizacją a „jakoś to będzie” – polski paradoks zarządzania finansami osobistymi*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe”, numer specjalny: III filar – recepta na wyższą emeryturę pod red. T. Szumlicza.
- Hodyniak B. [2002], *Ubezpieczenie jako urządzenie gospodarcze*, [w:] *Podstawy ubezpieczeń*, t. I: *Mechanizmy i funkcje*, red. J. Monkiewicz, Poltext, Warszawa.
- Hryszko A. [2002], *Świadomość ubezpieczeniowa przedsiębiorcy przy zabezpieczeniu operacji finansowych*, [w:] *Finanse, bankowość i ubezpieczenia wobec wyzwań współczesności*, red. K. Znaniecka, Wyd. AE, Katowice.
- Jianakoplos N.A., Bernasek A. [1998], *Are Women More Risk Averse?*, "Economic Inquiry", October, vol. 36, issue 4.
- Łabno Z. [2009], *Artykuł 811 KC w aspekcie sporu przedumownego*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe”, nr 1.
- Łańcucki J. [2010], *Wpływ wykluczenia finansowego na sprzedaż usługi ubezpieczeniowej*, „Prawo Asekuracyjne”, nr 4.
- Majewski P. [2009], *Świadomość ubezpieczeniowa*, [w:] *Przedsiębiorczość akademicka w Toruniu: Dobre praktyki Akademickiego Inkubatora Przedsiębiorczości przy Wyższej Szkole Bankowej*, red. P. Majewski, P. Żywicki, Wyd. WSB w Toruniu, Toruń.
- Pazio N.M., Formanowska A. [2002], *Struktura świadomości ubezpieczeniowej w świetle badań*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe”, nr 3/4.
- Przybytniowski J. [2007], *Edukacja ubezpieczeniowa i jej wpływ na świadomość ubezpieczeniową (wybrane problemy)*, „Rozprawy Ubezpieczeniowe”, nr 1.
- Rogowski S., Policha K. [2000], *Świadomość ubezpieczeniowa a decyzje o zarządzaniu ryzykiem*, „Przegląd Ubezpieczeń Społecznych i Gospodarczych”, nr 5.
- Rogowski S., Wolińska B. [1999], *Świadomość ubezpieczeniowa, Stan obecny i perspektywy*, „Przegląd Ubezpieczeń Społecznych i Gospodarczych”, nr 2.
- Sangowski T. (red.) [1998], *Vademecum ubezpieczeń gospodarczych*, SAGA Printing, Poznań.
- Sułkowska W. (red.) [2000], *Bariery rozwoju polskiego rynku ubezpieczeniowego*, Wyd. Zakamycze, Kraków 2000.
- Szumlicz T. [2004], *O kształtowaniu świadomości ubezpieczeniowej*, [w:] *Ubezpieczenia w polskim obszarze rynku europejskiego. Wyzwania i oczekiwania*, materiały konferencyjne, Branta, Warszawa.

- Szumlicz T. [2006], *Atrybuty świadomości i przezorności ubezpieczeniowej*, „Rozprawy Ubezpieczeniowe”, nr 1.
- Świtalska E. [2003], *Rola zakładów ubezpieczeń jako instytucji zaufania publicznego*, Konferencja Centrum Etyki Biznesu 2003: „Uczciwość w świecie finansów”, <http://www.cebi.pl> [25.05.2011].
- Wykład prof. Stanisława Rogowskiego Rzecznika Ubezpieczonych – „Świadomość ubezpieczeniowa jako warunek właściwego funkcjonowania rynku ubezpieczeniowego”*, III Kongres Brokerów 2000, <http://www.polbrokers.pl> [10.05.2011].

STUDENTS' INSURANCE AWARENESS AND RISK SEEKING

Summary: The approach used in this paper provides background information about theoretical and practical aspects of the insurance awareness. Unfortunately, insurance awareness among students is low. To improve that situation the education in this area should be expanded. Meanwhile, to develop insurance market, people with higher insurance awareness are essential, because they are more insurance demanding.

Keywords: insurance awareness, risk seeking.